

РОМИ, РОМСКА ИДЕНТИЧНОСТ И РОМСКО ВКЛЮЧВАНЕ – ОПИТ ЗА ДЕФИНИРАНЕ НА НЕДЕФИНИРУЕМОТО

Андрей Иванов¹

В статията се разглежда въпросът за трудностите и възможните подходи при квантифициране на ромските общности – както за целите на извадкови проучвания, така и за нуждите на оперативни политики. Отправна точка на анализа е тезата за множествения и флуиден характер на ромската идентичност. „Ром“ е не просто мета-група, а сложен конструкт, съдържанието на който зависи от интерпретативната рамка на всяка от ангажираните в дебата страни. Освен това, ромската идентичност е до голяма степен ситуационна и рефлексивна, дефинирана алтернативно спрямо не-ромите (гаджо). Погледнато в исторически план, този модел на идентификация е не просто резултат на вековна дискриминация и предразсъдъци. Самите дискриминация и предразсъдъците са били неизбежно следствие на процеса на модернизация, при който начинът на живот на ромите е влизал във все по-сериозно противоречие с установяващите се дисциплиниращи структури на уседналото население и съответно, със съществуващите религиозни и светски йерархии. Същият процес се задълбочава в хода на консолидиране на националните държави през деветнадесети и двадесети век.

Днес, в условията на постмодерно общество, вековните предизвикателства пред ромите стават предизвикателства на все по-големи слоеве от неромите. Това е въпросът: как съществуващите социални и политически системи да впишат и отразят множествените идентичности на постмодерния гражданин. Ромското включване по този начин може да се окаже важна лаборатория за отработване на подходи как да бъде вписана постмодерната пъстрота от идентичности в съществуващите (в повечето случаи модерни) институционални рамки.

По отношение на квантифицирането на ромското население, авторът стига до извода, че за реален напредък по отношение на ромското включване не е необходимо неговото „екзактно“ дефиниране или преброяване. Трябва да се използват методи, които отразяват както флуидността на понятието „ром“, така и политическите приоритети, които водят набирането на данни. Авторът привежда конкретни примери за такива подходи от областта на количествените извадкови проучвания.

Ключови думи: ромско включване, декласирани групи, количествени изследвания

„Ромското включване“ (включването на ромите като пълноправни граждани и членове на обществата, в които живеят) е все по-високо в политическия

¹ Андрей Иванов – съветник по политиките за човешко развитие към ПРООН, Братислава, Словакия. Адрес за контакти: andrey.ivanov@undp.org

дневен ред както на правителства, така и на международни организации. На 5 февруари даже САЩ – страна, за която няма данни за сериозни проблеми с изключването на ромите – се присъедини към инициативата „Десетилетие на ромското включване“² като наблюдател.

Ромското включване се сблъсква с редица предизвикателства и те обикновено се разглеждат откъм практическите му измерения – какво да се прави и как да се постигне реален и измерим резултат в тази насока. На фона на практическите аспекти незаслужено бива подценяван и не получава достойното внимание въпроса за дефинирането на основните понятия. Какво точно означава „включване“ и кои са „ромите“, за които се предполага, че трябва да бъдат „включени“? Въпросът става още по-сложен, ако се има предвид, че и двете понятия са размити и взаимосвързани. Те са интелектуални и политически конструкции и различни хора (роми и не-роми, политици и редови граждани) обикновено придават различен смисъл на привидно идентични термини. На всичко отгоре, поради взаимообвързания характер на двете концепции, практическото съдържание на „включване“ варира в зависимост от това какво се подразбира под „роми“.

Настоящата статия е опит поне частично да се отговори на тези терминологични въпроси и да ги представи в по-прагматична перспектива. Различните варианти на отговор водят до различни последици за политиките в областта на ромското включване и си струва да си даваме сметка за тези последици. Статията е също опит да позиционира дебата по темата, доколкото е възможно, в практически измерения, като предлага практически варианти за квантифициране на основните предизвикателства пред ромското включване – мащаба на отделните задачи, ресурсите и времето, необходими за постигането на желаните резултати.

КАК ДА ОПРЕДЕЛИМ ОБЩАТА СЪВКУПНОСТ?

Дефинирането на съвкупността за изследване (както и целевата група на определени политики) е първа и основна задача пред всеки изследовател или човек, ангажиран в изработване на политики. Това не е някакво уникално предизвикателство – подобна задача стои пред всяка програма за целево социално подпомагане. В случая с ромите обаче това е нещо близко до „мисия невъзможна“. Данните от преброяванията на населението (основен източник за правителствата, които се нуждаят от официални данни) редовно дават по-ниски стойности за броя на ромите, отколкото „експертни оценки“ – средно около четири пъти по-ниски.³ Това е фундаментален проблем, тъй като

² Декадата на Ромското Включване е инициатива на национални правителства на страни със значително ромско население от Централна и Източна Европа, подкрепена от (първоначално) три международни организации – Отворено Общество, Световната банка и Програмата на ООН за развитие. Целта е отделните страни да постигнат в рамките на десетгодишен период (2005–2015) осезаемо подобряване условията на живот на ромите в Европа. За повече подробности: <http://www.romadecade.org/>

³ Един от най-често цитираните източници на оценки за броя на ромите в Европа (общо за държавите членки на ЕС и Европа като цяло) е Съветът на Европа. Оценка са в три категории: мини-